

УДК 341.2:355.48

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.51>

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ДЕРЖАВ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Бушок О.О.,

аспірант кафедри міжнародного та європейського права

Державного некомерційного підприємства

«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ORCID: 0009-0005-8566-9540

Бушок О.О. Роль міжнародних організацій у повоєнному відновленні держав: практичні аспекти реалізації.

Повоєнне відновлення держави є багатовимірним і тривалим процесом, що охоплює не лише відбудову зруйнованої інфраструктури, а й реанімацію соціальних, політичних і правових інститутів, забезпечення стабільності та сталого розвитку суспільства. У цьому контексті міжнародні організації відіграють вирішальну роль, надаючи комплексну фінансову, експертну, технічну і гуманітарну допомогу, а також виступаючи гарантом дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини, верховенства права та соціальної справедливості. Автор дослідження прагне проаналізувати механізми, ефективність та виклики взаємодії міжнародних організацій із національними урядами під час повоєнного відновлення, оцінити приклади реалізації таких програм у різних країнах та визначити перспективи їх удосконалення.

В рамках дослідження було розглянуто ключові сфери підтримки, яку надають міжнародні інституції: від відновлення інфраструктури і реформування правової системи до забезпечення соціальної стабільності і захисту прав найбільш вразливих груп населення — внутрішньо переміщених осіб, жінок, дітей, ветеранів та інших постраждалих від конфліктів. Автор виявив, що саме комплексний, системний підхід з урахуванням соціальних, політичних і культурних особливостей країни дає змогу досягти найкращих результатів у процесі відновлення. На прикладі діяльності ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, Міжнародного кримінального суду та інших організацій було продемонстровано, як миротворчі місії, підтримка реформ і програми реінтеграції сприяють відновленню державності, стабілізації і зменшенню соціальної напруги.

Автор також окреслив численні практичні виклики, з якими стикаються міжнародні організації, серед яких - політичні та бюрократичні перепони у співпраці з урядами, недостатня адаптація до локальних культурних та історичних умов, проблеми координації між численними донорами, а також ризик фокусування на короткострокових проєктах замість системного розвитку інституцій. Ці проблеми можуть значно знизити ефективність допомоги та поставити під загрозу довгострокову стабільність.

Отримані дані є важливими для розробки стратегій, які б сприяли підвищенню ефективності міжнародної допомоги. У дослідженні підкреслюється необхідність тісної співпраці між міжнародними організаціями, національними урядами та громадянським суспільством, а також посилення координації, довгострокового фінансування і розвитку місцевих інституцій. Особливу увагу автор приділяє ролі громадянського суспільства як ключового фактора забезпечення прозорості, підзвітності влади і сталого розвитку.

Таким чином, результати дослідження доводять, що міжнародна допомога у повоєнному відновленні є не лише необхідним, а й стратегічно важливим фактором для побудови стабільного і справедливого суспільства, здатного протистояти викликам майбутнього.

Ключові слова: повоєнне відновлення, повоєнне відновлення держави, міжнародні організації, національні уряди, міжнародне право.

Bushok O.O. The role of international organizations in post-war state reconstruction: practical aspects of implementation.

Post-war state reconstruction is a multidimensional and lengthy process that encompasses not only the rebuilding of destroyed infrastructure but also the revival of social, political, and legal institutions, ensuring stability and sustainable development of society. In this context, international organizations play a crucial role by providing comprehensive financial, expert, technical, and humanitarian assistance, as well as acting as guarantors of compliance with international standards in the fields of human rights, the rule of law, and social justice. The author aims to analyze the mechanisms, effectiveness, and

challenges of interaction between international organizations and national governments during post-war reconstruction, assess examples of program implementation in various countries, and identify prospects for their improvement.

The study reviews key areas of support provided by international institutions: from infrastructure reconstruction and legal system reform to ensuring social stability and protecting the rights of the most vulnerable groups — internally displaced persons, women, children, veterans, and others affected by conflict. The author finds that a comprehensive, systemic approach that takes into account the social, political, and cultural specifics of the country allows for the best results in the recovery process. Using the example of the activities of the UN, the Council of Europe, the European Union, the OSCE, the International Criminal Court, and other organizations, it is demonstrated how peacekeeping missions, reform support, and reintegration programs contribute to restoring statehood, stabilization, and reducing social tensions.

The author also outlines numerous practical challenges faced by international organizations, including political and bureaucratic obstacles in cooperation with governments, insufficient adaptation to local cultural and historical conditions, coordination problems among numerous donors, and the risk of focusing on short-term projects instead of systemic institutional development. These issues can significantly reduce the effectiveness of assistance and threaten long-term stability.

The findings are important for developing strategies aimed at improving the effectiveness of international aid. The study emphasizes the need for close cooperation between international organizations, national governments, and civil society, as well as strengthening coordination, long-term funding, and the development of local institutions. Particular attention is given to the role of civil society as a key factor in ensuring transparency, accountability of authorities, and sustainable development.

Thus, the results of the study demonstrate that international assistance in post-war reconstruction is not only necessary but also a strategically important factor for building a stable and just society capable of meeting future challenges.

Key words: post-war reconstruction, post-war state recovery, international organizations, national governments, international law.

Постановка проблеми. Повоєнне відновлення держави є складним і багатогранним процесом, що вимагає не лише відбудови матеріальної інфраструктури, а й відновлення соціальних, політичних і правових інститутів для забезпечення стабільності і сталого розвитку. У цьому процесі міжнародні організації відіграють ключову роль, надаючи комплексну допомогу, однак існують численні виклики, пов'язані з координацією дій, адаптацією до локальних особливостей та ефективністю реалізації програм. Відтак, актуальним є дослідження практичних аспектів взаємодії міжнародних організацій із національними урядами під час повоєнного відновлення та оцінка ефективності їхнього впливу на стабілізацію і розвиток постконфліктних держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження і публікації, присвячені ролі міжнародних організацій у повоєнному відновленні держав, підкреслюють комплексність і багатогранність цього процесу. Цей процес включає не лише відбудову інфраструктури, а й відновлення соціальних, політичних і правових інститутів, що потребує координації дій міжнародних організацій із національними урядами та врахування локальних особливостей. Ці питання знайшли своє відображення у працях таких науковців, як А. Багінський, Т. Короткий, М. Гнатовський, К. Балакір, Дж. Брей, Е. Десеррано, А. Нансамба та інших.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі ролі міжнародних організацій у процесі повоєнного відновлення держав, зокрема виявленні практичних аспектів реалізації їхньої допомоги та взаємодії з національними урядами; **завданнями** ж є дослідження механізмів, ефективності і проблем співпраці, оцінка конкретних прикладів реалізації програм відновлення в різних країнах, а також формулювання рекомендацій щодо підвищення результативності міжнародної підтримки з урахуванням соціальних, політичних і культурних особливостей держав, що постраждали від конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Повоєнне відновлення держави – це складний і тривалий процес, який передбачає не лише відбудову зруйнованої інфраструктури, а й відновлення соціальних, політичних та правових інститутів, забезпечення стабільності і розвитку. У цьому контексті міжнародні організації відіграють надзвичайно важливу роль, надаючи фінансову, експертну і технічну допомогу, а також виступаючи гарантом дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини, верховенства права та соціальної справедливості. Проте ефективність їх діяльності залежить від низки факторів, а практична реалізація часто стикається з певними викликами. Адже для успішного відновлення необхідно не лише надати ресурси, але й врахувати складність і багатогранність проблем, які постають перед країнами після завершення конфліктів.

Після завершення збройних конфліктів країни стикаються з комплексом важких викликів, які торкаються майже всіх сфер життя суспільства. Руйнування житлової та критичної інфраструкту-

ри, економічна нестабільність, високий рівень безробіття, зростання бідності, психологічні травми населення, поляризація суспільства та втрата довіри до державних інституцій - усе це створює складний контекст для відновлення.

Саме тому повоєнне відновлення вимагає не лише технічних і фінансових ресурсів, а й комплексного, системного підходу, що враховує соціальні, політичні й правові аспекти. Особливо важливо забезпечити дотримання прав людини, відновлення справедливості, зміцнення інститутів правової держави та гарантій безпеки для всіх громадян.

У цьому процесі міжнародні організації відіграють ключову роль. Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Міжнародний кримінальний суд, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та інші інституції беруть на себе відповідальність не лише за гуманітарну допомогу, а й за стратегічне партнерство з національними урядами. Вони сприяють формуванню політик реінтеграції, реформування, стабілізації й побудови миру [1].

Прикладом є діяльність ООН у Руанді після геноциду 1994 року. Через миротворчі місії, підтримку реформ судової системи і правозахисних програм Організація допомогла створити умови для відновлення державності, зміцнення верховенства права і сприяння процесам примирення в суспільстві. Важливо, що такі програми передбачали не лише покарання винних, а й реінтеграцію постраждалих груп [2].

У Лівані після завершення громадянської війни ООН спільно з Європейським Союзом та іншими партнерами запровадили програми з відновлення інфраструктури, підтримки місцевого самоврядування та реформування поліції, що допомогло стабілізувати країну та зменшити рівень насильства [3].

Подібний підхід застосовано Радою Європи і ЄС у Боснії і Герцеговині, де після тривалої війни ці організації надали не лише фінансову підтримку для відновлення зруйнованої інфраструктури, а й впровадили широкий спектр реформ: від судочинства і поліцейських структур до забезпечення прав меншин і розвитку громадянського суспільства. В результаті було створено механізми, що гарантують прозорість і підзвітність влади, а також законодавчо закріпили захист прав людини [4].

Ключовою складовою підтримки міжнародних організацій є технічна і експертна допомога, спрямована на реформування правової системи. Наприклад, ОБСЄ активно працювала в Косові, підтримуючи реформи поліції, судової системи та прокуратури, що мало на меті підвищення довіри населення до інститутів безпеки і справедливості. Крім того, ці реформи допомогли привести національне законодавство у відповідність з нормами міжнародного гуманітарного права [5].

В Іраку після війни 2003 року місії ООН і ЄС сприяли відновленню судової системи та проведенню тренінгів для суддів і правоохоронців, що стало важливим кроком у боротьбі з корупцією та відновленні довіри громадян [6].

Моніторинг дотримання прав людини є важливим напрямком роботи міжнародних інституцій. Вони не лише фіксують факти порушень, а й своєчасно реагують, щоб запобігти ескаляції насильства чи дискримінації. Наприклад, діяльність Моніторингової місії ООН в Україні є прикладом системного контролю за ситуацією з правами людини у зоні конфлікту, що сприяє захисту внутрішньо переміщених осіб, жінок, дітей, ветеранів та постраждалих від насильства. Важливим аспектом цієї діяльності є також соціальна, юридична та психологічна підтримка цих груп. В Україні, наприклад, під егідою ООН і ЄС реалізуються численні проєкти, спрямовані на допомогу переселенцям, забезпечення гендерної рівності, підтримку ветеранів і реабілітацію жертв конфлікту [7].

Ще одним ключовим напрямком є розбудова довіри між громадянами і державою. Програми технічної допомоги, грантові ініціативи, навчальні курси для чиновників, суддів, журналістів і активістів сприяють підвищенню прозорості, підзвітності влади і залученню громадськості до прийняття рішень. Цей підхід дозволяє не лише відновити державні інституції, а й трансформувати культуру державного управління, підвищити рівень демократії.

Завдяки активній підтримці міжнародних організацій, повоєнні держави мають можливість не просто повернутися до довоєнного рівня функціонування, а й здійснити якісний прогрес у напрямку демократизації, зміцнення правової держави та сталого розвитку. Ця підтримка створює фундамент для стабільного, справедливого і інклюзивного суспільства, здатного протистояти викликам майбутнього. Однак, попри значні здобутки, реалізація міжнародної допомоги на практиці часто стикається з серйозними викликами, які можуть ускладнювати процес відновлення.

Незважаючи на ключову роль міжнародної допомоги у повоєнному відновленні, на практиці її реалізація часто супроводжується низкою суттєвих труднощів. Однією з головних проблем є складність у взаємодії міжнародних організацій з національними урядами. У багатьох країнах уряди можуть сприймати зовнішню допомогу як форму втручання у внутрішні справи, що загрожує суверенітету держави.

Такий підхід породжує політичні та бюрократичні бар'єри, які затримують прийняття рішень, ускладнюють імплементацію програм і знижують швидкість реагування на нагальні потреби. Наприклад, у таких країнах, як Судан чи Лівія, політична нестабільність і внутрішні розбіжності часто ставали причиною затягування співпраці з міжнародними партнерами.

Крім того, міжнародні організації не завжди достатньо враховують культурні, соціальні та історичні особливості конкретної країни чи регіону. Це може призводити до непорозумінь і навіть опору з боку місцевого населення, яке не відчуває себе залученим до процесу відновлення або вважає запропоновані заходи чужорідними. Так, у країнах Африки, де традиційні структури влади і соціальні норми мають велике значення, ігнорування цих факторів міжнародними місіями іноді викликало зростання напруженості та непокору.

Проблема координації між різними міжнародними донорами та агентствами також є дуже актуальною. Відсутність чіткої синергії призводить до дублювання зусиль у деяких сферах та водночас до ігнорування важливих напрямів підтримки в інших. Наприклад, у багатьох постконфліктних державах одночасно працюють десятки різних організацій, що іноді ускладнює координацію діяльності уряду і створює розпорошення ресурсів. Така ситуація спостерігалась у Сьєрра-Леоне, де відсутність єдиного плану дій з боку міжнародних партнерів уповільнювала відновлення.

Ще одним суттєвим викликом є фокус на короткострокові проекти, які спрямовані переважно на швидке подолання кризових ситуацій, але не завжди враховують необхідність системної і тривалої роботи над розвитком національних інституцій. Без належної уваги до побудови здатності державних структур до самостійного функціонування та зміцнення інституційного потенціалу ризик втрати досягнутих результатів залишається високим. Часто після завершення фінансування такі країни знову потрапляють у стан політичної нестабільності або соціальних потрясінь. Це спостерігалось, наприклад, у деяких регіонах Іраку після втручання міжнародних місій, де нестача довгострокових стратегій призвела до відновлення насильства [8].

Ефективна взаємодія міжнародних організацій і національних урядів вимагає не лише фінансової підтримки, а й глибокого розуміння локального контексту, політичної волі до співпраці, а також координації дій усіх залучених сторін. Лише за таких умов можна забезпечити сталий і системний розвиток, який дозволить подолати наслідки конфліктів і побудувати справедливе та стабільне суспільство. Особливо важливо, що цей процес включає не лише відновлення інфраструктури чи економіки, а й комплексний підхід до захисту прав людини та соціальної справедливості - сфер, які є фундаментальними для довготривалої стабільності.

Однією з ключових сфер повоєнного відновлення є захист прав людини та забезпечення соціальної справедливості. Після збройних конфліктів у суспільствах часто виникають глибокі рани - фізичні, психологічні та соціальні, які потребують комплексного підходу до подолання.

Програми міжнародної допомоги часто зосереджуються на відновленні критично важливих соціальних послуг - охорони здоров'я, освіти, психологічної підтримки. Наприклад, ЮНІСЕФ реалізує проекти з надання психосоціальної допомоги дітям, які пережили конфлікти, що допомагає знизити рівень травматизації і створити умови для їх повноцінного розвитку. Також Програма розвитку ООН (ПРООН) підтримує реабілітацію медичних закладів і навчальних інституцій, що є фундаментом для повернення до нормального життя.

Забезпечення рівних можливостей і соціального захисту - ще один критично важливий аспект. Відновлення програм соціального забезпечення, включно з пенсіями для ветеранів, допомогою для внутрішньо переміщених осіб та сімей загиблих, сприяє зниженню соціальної напруги і зменшенню ризику виникнення нових конфліктів. Наприклад, у таких країнах, як Колумбія та Боснія і Герцеговина, впровадження програм соціального захисту значно допомогло зменшити рівень вуличної злочинності та підтримати мирний процес.

Дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини є не лише юридичною необхідністю, а й ключовим чинником формування довіри між громадянами та державою. Справедливе і неупереджене правосуддя, захист від дискримінації, прозорість у роботі державних інституцій створюють основу для довгострокового миру і процесів примирення. Міжнародні організації, такі як Рада Європи та Міжнародний кримінальний суд, сприяють встановленню відповідальності за воєнні злочини та порушення прав людини, що зміцнює віру в справедливість і підвищує легітимність державних структур [9].

Вплив міжнародної допомоги у сфері соціальної стабільності і прав людини є комплексним і багатовимірним. Він охоплює не лише відновлення базових послуг і захист найуразливіших груп, а й створення умов для стійкого миру через відбудову довіри, справедливості та соціальної згуртованості. Саме тому підтримка цих процесів потребує системного і чутливого підходу, який враховує глибокі соціальні та культурні особливості постконфліктного суспільства.

Для підвищення ефективності діяльності міжнародних організацій у сфері повоєнного відновлення необхідна комплексна та координована стратегія, яка б враховувала національні особливості, історичний контекст, соціальні та економічні пріоритети кожної конкретної країни. Важливо, щоб міжнародна допомога не була нав'язана зверху, а базувалася на діалозі і співпраці з національними урядами, регіональними адміністраціями та громадянським суспільством. Такий підхід сприяє формуванню довіри і розумінню пріоритетів, що забезпечує вищу ефективність реалізації програм.

Значну увагу потрібно приділяти розвитку локальних інституцій - судової системи, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування, а також організацій громадянського суспільства. Підтримка їхнього професійного зростання, навчання, матеріально-технічне забезпечення створює фундамент для того, щоб держава могла з часом самостійно підтримувати досягнутий рівень стабільності і справедливості, не залежачи від зовнішньої допомоги.

Ключовим чинником успіху є посилення координації між різними міжнародними агентствами, фондами і донорами. Відсутність такої координації часто призводить до дублювання зусиль у одних сферах і прогалин в інших. Для уникнення цього доцільно впроваджувати спільні платформи обміну інформацією та планування, а також створювати механізми моніторингу і оцінки реалізації проєктів. Прикладом успішної координації може служити діяльність Європейського Союзу у країнах Західних Балкан, де об'єднання ресурсів різних структур дозволило досягти помітних результатів у сфері реформи судової системи та боротьби з корупцією.

Важливим аспектом є забезпечення довгострокового фінансування. Короткострокові гранти і проєкти не можуть вирішити системних проблем. Необхідні стабільні, багаторічні інвестиції, що дозволять закріпити досягнуті результати, підвищити якість державних послуг і сприяти сталому розвитку. Міжнародні фінансові установи, такі як Світовий банк і МВФ, можуть виступати не лише джерелом ресурсів, а й партнерами у формуванні політики сталого економічного розвитку.

Значну роль у підвищенні ефективності відіграє розвиток громадянського суспільства - потужного контролера влади, носія прав людини та ініціатора позитивних змін. Підтримка громадських організацій, правозахисників, волонтерів і незалежних медіа є важливою умовою прозорості, підзвітності та інклюзивності повоєнних реформ. Наприклад, в Україні саме активність громадських ініціатив сприяла розробці антикорупційного законодавства та моніторингу його виконання. Тому міжнародні програми мають включати фінансову, методологічну та навчальну підтримку для таких організацій, а також стимулювати їхню участь у прийнятті рішень на місцевому і національному рівнях [10].

Підвищення ефективності міжнародної допомоги у повоєнному відновленні можливе лише за умови глибокого врахування місцевих реалій, тісної співпраці з усіма зацікавленими сторонами, послідовної координації зусиль і довгострокової підтримки. Такий підхід допоможе не лише відновити пошкоджені війною країни, а й закласти міцні підвалини для сталого миру, демократії та розвитку.

Висновки. Міжнародні організації відіграють надзвичайно важливу роль у процесі повоєнного відновлення, забезпечуючи комплексну підтримку, яка включає не лише фінансову та технічну допомогу, а й активне сприяння впровадженню структурних реформ, зміцненню правових інституцій, захисту прав людини та відновленню соціальної стабільності. Вони виступають ключовими акторами, що допомагають подолати наслідки конфліктів, знижують ризики рецидиву насильства та сприяють процесам національного примирення. Ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від тісної координації з національними урядами, врахування локальних особливостей та потреб, а також від сталого підходу, який орієнтується на довгостроковий розвиток. Злагоджена співпраця міжнародних організацій, державних інституцій, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін є необхідною передумовою для успішного відновлення. Лише за таких умов можливо досягти справедливого й мирного майбутнього для постконфліктних держав, забезпечуючи довготривалу стабільність, соціальну згуртованість та економічне процвітання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Jung -Eun Chu. The Role of International Organizations in Resolving Global Conflicts. URL: https://www.researchgate.net/publication/384056254_The_Role_of_International_Organizations_in_Resolving_Global_Conflicts.
2. Barbisotti M. The United Nations and the Rwandan genocide. URL: <https://unipd-centrodirittiumani.it/en/topics/the-united-nations-and-the-rwandan-genocide>.
3. United Nations. Assistance for the reconstruction and development of Lebanon. URL: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-178609>.
4. Black R. Return and Reconstruction in Bosnia-Herzegovina. *SAIS Review*. 2001. Vol. 21. № 2, pp. 177-199.

5. Perriello T., Wierda M. Lessons from the Deployment of International Judges and Prosecutors in Kosovo. International Center for Transitional Justice. URL: https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-FormerYugoslavia-Courts-Study-2006-English_0.pdf.
6. Matsunaga H. The Reconstruction of Iraq after 2003 Learning from Its Successes and Failures. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/756971558074801741/pdf/The-Reconstruction-of-Iraq-after-2003-Learning-from-Its-Successes-and-Failures.pdf>.
7. Report on the human rights situation in Ukraine. OHCHR. URL: <https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2024-12/PR41%20Ukraine%202024-12-31.pdf>.
8. The Challenges of Restoring Governance in Crisis and Post-Conflict Countries. United Nations Department of Economic and Social Affairs and United Nations Development Programme. URL: https://www.researchgate.net/publication/44841103_The_Challenges_of_Restoring_Governance_in_Crisis_and_Post-conflict_Countries.
9. Panić M. Post-conflict countries: aid effectiveness and permanent peace. URL: https://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_bg_papers/bp_wess2008_panic.pdf.
10. International Support to Post-Conflict Transition. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-support-to-post-conflict-transition_9789264168336-en.html.